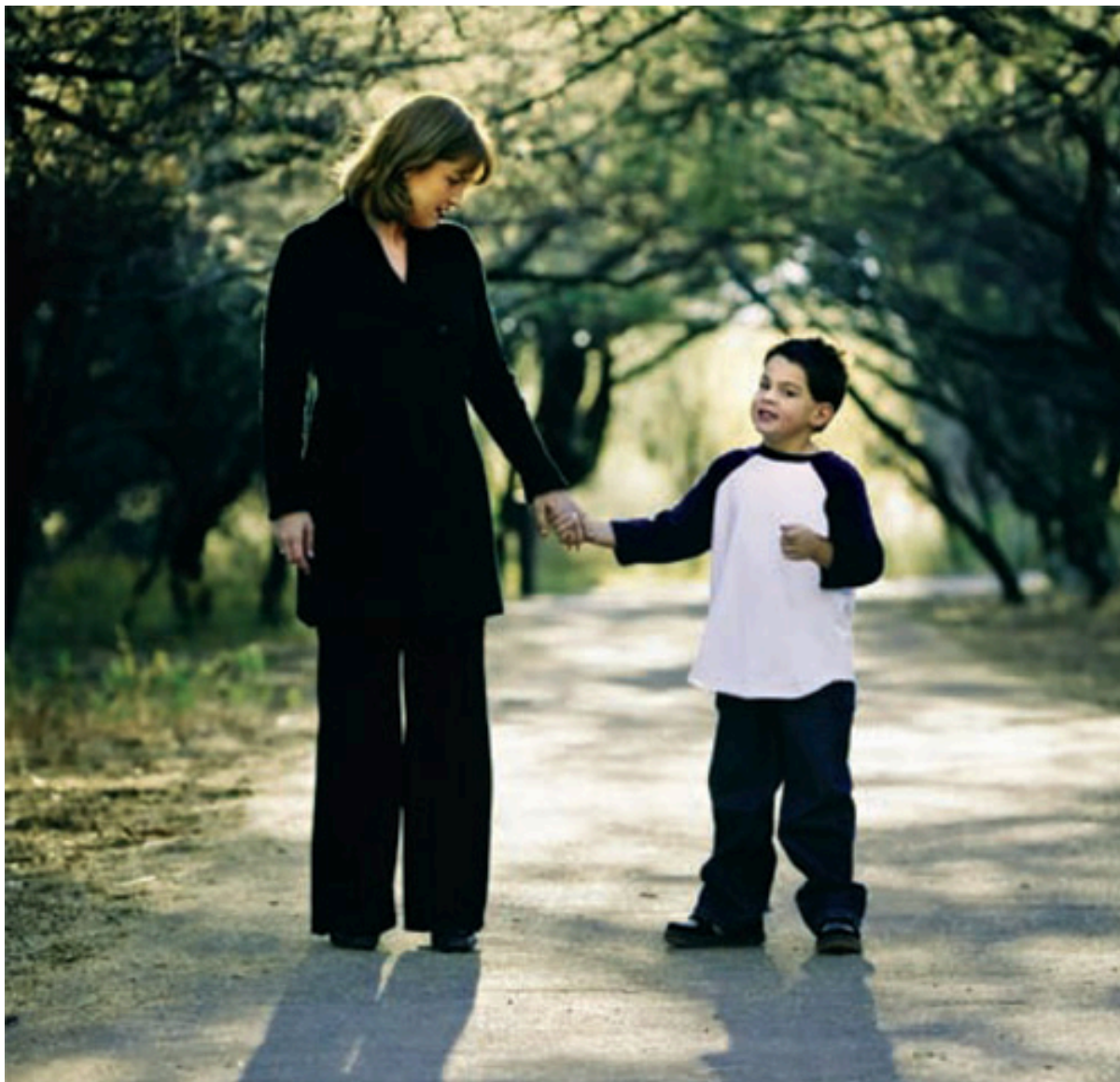

Den stadige klandringen av mor

Marianne Sletta

Psykologspesialist klinisk voksenpsykologi

Selv etter tiår på tiår med kvinnekamp fortsetter vi med å klandre morennår barna sliter. Morsklandring lever i beste, eller verste, velgående. Dessverre også innenfor psykisk helsevern.

KLANDRES: Det er merkelig at ikke psykologer oftere tar til orde for å forstå i stedet for å fordømme kvinner som opplever konflikter mellom ulike rolleforventninger, skriver Marianne Sletta.

Foto: YAY Micro

Ofta får jeg så lyst til å si: «Hei, er det noen som er våkne her, eller? Ser dere ikke at vi fortsatt gjør stor forskjell på menn og kvinner? At vi fortsatt har ulike forventninger, og at kjønn faktisk fortsatt kan ha og har stor betydning? Er det ingen som har lyst til og behov for å tematisere det?».

Morsklandring, eller *motherblaming*, som det heter på engelsk, vil for de fleste psykologer være et kjent uttrykk, i alle fall i den grad en har vært noe interessert i kjønnsperspektiver. Selv studerte jeg ved Universitetet i Umeå, nord i Sverige, på nittitallet. Her hadde flere av kursene på psykologstudiet innslag av kjønn og makt, med god tilgang til forskning innen feltet.

Det var en aha-opplevelse å lære om familierapi i lys av egne holdninger til kjønn og makt. En lærer seg å reflektere over egne holdninger og hvordan disse kan påvirke den jobben man tross alt skal utføre. Jeg lærte meg å stille spørsmål ved kjønnsrollene og ved den selvfølgeligheten vi utøver dem på, enten vi er kvinner eller menn, gutter eller jenter. Jeg opplevde det som befriende endelig å få debatt omkring fenomenet, å få søkelys på selve konstruksjonen kjønn, og få det hele problematisert. Det var også krevende og vanskelig fordi jeg til slutt bare syntes å se forskjellene og det som var konfliktfylt. Kanskje er det nettopp dette siste som er utfordringen i fagfeltet.

Mitt tema her, morsklandring, satt i sammenheng med den behandlingen vi utfører som psykologer, mener jeg lever i beste, eller skal man si verste, velgående. Dessverre er det slik at jeg gang på gang, det være seg på døgnavdeling for psykisk helsevern, DPS, voksen- eller barnehabilitering, i arbeid med barn og unge, møter utsagn som: «Å ja, en sånn en igjen, med nakkesmerter, hodepine, ME, fibromyalgi, bytte av mange behandlere – ja vel, en sånn en, ja – *de* vet vi jo hvordan er...», «ikke rart hun ble både psykotisk og suicidal, moren trodde henne jo ikke når faren forgrep seg...», «huff, denne slitsomme moren, som alltid skal kreve av oss, som spør og ønsker så mye. At hun ikke heller er mer opptatt av det beste for barnet...?» eller «ja, det er jo forståelig at den faren ikke er til stede, med den moren – stakkars både far og datter...».

Fraværet av kjønnsperspektiv

Det er merkelig hvor fraværende *kjønnsperspektivet* er i de fagdrøftingene vi har i jobben vår. Og med kjønnsperspektiv mener jeg da både det at det faktisk pågår en diskusjon, men òg selve evnen til å debattere omkring temaet mann og kvinne, og våre egne roller i de livene vi lever. Det er så altfor lett å ty til forslitte stereotyper, som for eksempel nettopp dette med å klandre moren når noe går galt.

Jeg har prøvd å tematisere dette på ulike arbeidsplasser jeg har vært på. Jeg har grunnet over mine egne holdninger og tenkt grundig igjennom egne utsagn. Jeg har gremmet meg og tenkt «merker de ikke selv hva de sier?». Det hender jeg har fått gehør for mitt perspektiv, som jeg hevder handler om å se realistisk på situasjonen, og å se hvilke forutsetninger som ulike mennesker, det være seg mann eller kvinne, mor eller far, har hatt i situasjonen rundt sitt barn som nå kanskje er blitt pasient og i behandling som voksen. Ja, når dette fører fram, da kan vi ofte også få et konstruktivt samarbeid med foreldre, pårørende, mor og far.

Etter rundt ti år i jobb, og med de krav som fins for å bli spesialist i klinisk voksenpsykologi, har jeg naturlig nok forflyttet meg en del innenfor helsesystemet, og hatt ulike stillinger som psykolog, først og fremst innenfor spesialisthelsetjenesten. Jeg vil hevde at perspektivet morsklandring slående sjelden blir tematisert.

Kvinnerollen i endring

Jeg leste nylig et intervju¹ med litteraturviter Line Fallan Sørensen, som hadde undersøkt hvordan moderskap framstilles i to familieromaner fra 2000, nemlig i Trude Marsteins roman Plutselig høre noen åpne en dør og i Hanne Ørstaviks Tiden det tar. Temaet i artikkelen er morsrollen. Fallan Sørensen starter med beskrivelser fra Roussaus Émile, hvor amming blir ansett som selve kilden til å lykkes i livet. Morsklandring som fenomen kommer stadig sterkere inn på slutten av 1700-tallet. Videre viser Fallan Sørensen hvordan fenomenet utviklet seg gjennom 1800- og 1900-tallet, hvor den naturlige kvinne er den gode mor som tar hånd om familietrivselen. Hun beskriver videre 1970-tallet og kvinnenes frigjøring med selvrealisering både i jobb og i relasjoner ellers i livet. Morsrollen blir mindre sentral, samtidig som forestillingen lever videre, om den gode mor som skaper det trivelige hjem.

Situasjonen i dag belyser Fallan Sørensen gjennom de to nevnte romanene fra 2000 av henholdsvis Trude Marstein og Hanne Ørstavik. Slik hun tolker romanene, er det fortsatt kvinnen som mor som får ansvaret når noe går galt med barna. Fallan Sørensen peker samtidig på en klar tendens i samfunnet til å ønske seg mot en likestilt relasjon mellom kjønnene. Hun mener at det finnes en forestilling om det likestilte foreldreparet, og at denne forestillingen ligger bak statens arbeid for økte permisjonsrettigheter til far, 50/50 barnefordeling etter skilsmisse og pensjonsreformens krav til førti års opptjeningstid.

Vi kvinner skal føde barn, men vi skal raskt tilbake i jobb, hvor vi skal fungere optimalt og likestilt. Fallan Sørensen sier videre at dette blir problematisk når ideen om kvinnen som den naturlige omsorgsgiveren stadig er så framtrødende. Hun sier at det ikke må framstilles som at disse problemene oppstår i den enkelte kvinne. Det dreier seg ikke her om private problemer, men om forhold som oppstår i strukturene rundt oss.

Forstå – ikke fordømme

Jeg synes Fallan Sørensen påpeker noe helt sentralt, nemlig at mor fortsatt står i skvisen. At vi andre fortsatt står i stor fare for å dømme henne ut fra de valgene hun tar. At vi automatisk kan tenke at hun «burde jo ha vist mer omsorg for sitt barn, ja, det er jo faktisk fordi mor ikke har gjort det, at vår pasient i dag sliter med sin psykiske uhelse».

Jeg gremmes, og jeg skjemmes. Jeg tenker: At vi ikke evner bedre! Og jeg føler en maktesløshet når jeg ønsker å ta dette opp med kolleger når saker drøftes eller nyhenviste beskrives med et lettere sukk: «Akk ja, nok en kvinne med alle smertelidelser og psykisk uhelse.»

En annen side av meg blir provosert. Det er også en mann i bildet, og denne mannen ønsker vi inn på banen. Men med denne fortsatte morsklandringen slipper vi ham faktisk ikke fram. Er det ikke endringer i perspektiver som må til for å få til noe nytt og se løsninger? Løsriv mor fra klandringen og forsøk å se far i bildet. Hva kan *han* gjøre? Hvilke ressurser har *han*? Se dem begge to. Kan han hjelpe mor, barnet eller ungdommen i samarbeid med oss? Så klart han kan!

Kvinnen og mannen kan da like godt, det handler bare om å lære. Men vi bærer våre konflikter på ulike måter. Kvinnen samler på smerten og spyr opp maten og avskyen for egen kropp, samtidig som stadig flere menn får smertelidelser og utmattelsessymptomer.

¹ Id="A213606-0">"Likestilt kvinne eller god mor!": <http://kilden.forskningsradet.no>, mandag 18.02.08.

Vi er fortsatt nødt til å se i øynene at forventningene til mannen og kvinnen, gutten og jenta, jente- og guttespedbarnet er forskjellige, og at vi må søke kunnskap om kjønn og makt. Vi må våge å se situasjonene hvor det utøves urettferdighet og klandring, det være seg av kvinnen eller mannen. Og vi må tørre å ta temaet opp til diskusjon.

Når vi forsøker å *forstå* snarere enn å *fordømme*, blir samarbeidsklimaet oftest mye ledigere. Jeg synes det er merkelig at vi som psykologer ikke tar mer til orde for dette. Jeg synes ikke jeg hører mange kolleger som løfter opp dette som tema, det å se de konfliktfylte situasjonene, alle kravene mor kan ha stått i, når hun enten kommer inn som pasient hos oss med smertelidelser, depresjon eller angst, eller når vi møter henne som pårørende for en pasient, barn eller voksen.

Neste gang jeg går på jobb, håper jeg at ytterligere en kollega kan våge å lytte dersom noen stiller spørsmål ved våre, behandlernes, holdninger til dem vi møter, både som menneske og som person med det kjønn vi har.

Jeg håper du som leser her har nikket gjenkjennende, men kanskje også blitt litt provosert, at du kanskje synes du faktisk tenker på kjønn og makt. Ja, men så bra da, sier jeg. Fortsett med det. Da var du jo våken allikevel!

marianne.atv@gmail.com